

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА

NO.17 (3185)

ПЯТНІЦА, 14 МАЯ, 2010

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Знічкі Айчыны
Стар. 3

Пад знакамі рэтра і крэатыву
Старыя аўтамабілі з розных краін, якія самаходам прыехалі ў Мінск на выставу, прысвечаную 65-годдзю Перамогі, нагадваюць і пра антыгітлераўскую кааліцыю чатырох дзяржаў
Стар. 4

Па шляху з Парыжа ў Чашнікі
У творчасці мастачкі Вольгі Дзёмкінай спалучыліся беларускія і французскія традыцыі
Стар. 4

ПАДЗЕЯ

Родных словаў цеплыня

У суполках беларусаў замежжа, як і ў нацыянальных супольнасцях у Беларусі, не спыніліся цікавыя выдавецкія праекты

Іван Іванаў

Гэта выданне заўважаў кожны, хто падыходзіў да стэнда “Беларуская дыяспара. Нацыянальныя супольнасці” на XIV Міжнароднай спецыялізаванай выставе «СМІ ў Беларусі». “Узнагароджана Ганаровай граматай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь” — чытаем на “шапцы”, у верхняй частцы газеты беларусаў Латвіі “Прамень”. Уявіце сабе: выдаецца яна ў Рызе ўжо 16-ы год, і не маленькім аркушам, а поўным фарматам. І напярэдадні свята Перамогі выйшаў ужо 160-ы нумар: чатыры старонкі “ў колеры”, цікавыя тэксты. Нашы калегі змясцілі і Віншавальны зварот Пасла Беларусі ў Латвіі Аляксандра Герасіменкі. Клопаты пра ветэранаў, якія пражываюць у краіне,

Стэнд “Беларуская дыяспара. Нацыянальныя супольнасці” на выставе ў Мінску садзейнічаў дыялогу

— адзін з прыярытэтных кірункаў сацыяльнай палітыкі Беларусі, чытаем у звароце. Па ацэнцы дэлегацыі Сусветнай федэрацыі прафсаюзаў, якая наведла Беларусь у 2009 годзе, добрыя адносіны да ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, клопаты пра іх, якія праяўляюцца ў Беларусі — узор для пераймання ва ўсім свеце.

А на развароце святчнага

“Праменя” — дыялог пакаленняў. Што перадаюць у спадчыну дзецям, унукам, праўнукам воіны-пераможцы? Газета змясціла матэрыялы юных суайчыннікаў з розных суполак Саюза беларусаў Латвіі: Беларускага таварыства “Прамень” (Рыга), Культурна-асветніцкага таварыства “Уздым” (Даўгаўпілс), Ліепайскай беларускай сябрыні “Мара” і Беларускай

асноўнай школы (Рыга). А побач з тэкстамі, фота ваеннай пары — юныя твары нашчадкаў Перамогі. “Цікава! Гэта вялікая творчая галоўнаму рэдактару “Праменя” Лявону Шакаўцу, старшыні Саюза беларусаў Латвіі Валянціне Піскуновай, іншым землякам, якія не першы год прыязджаюць у Мінск на выставу. → Стар. 2

ПЕРАМОЖЦЫ

Вайна і мір Марата Ягорава

Калі ён вярнуўся ў 45-м дадому, яго не пазнала маці

Іван Ждановіч

Марата Ягорава журналісты называюць “галоўным міратворцам Беларусі”. Па заслугах: франтавы радзист-разведчык, які “ўмеў на вайне рабіць усё”, кавалер многіх баявых узнагарод, удзельнік Парада Перамогі ў Маскве ў 45-м, якому ўжо 87, амаль сорак гадоў актыўны ў міратворчым руху. Служыў пасля вайны афіцэрам у Беларусі, дэмабілізаваўся, вывучыўся на журналіста і працаваў на тэлебачанні, пісаў апавесці, апаবাদанні. А далучыўся да “справаў міру” з блашавання знакамітых

франтавікоў-пісьменнікаў, “двух моцных беларускіх Іванаў”: Мележа і Шамякіна. Даўно ўзначальвае Беларускі Фонд міру. Менавіта як член прэзідыума Еўрапейскага форуму міру, штаб-кватэра якога ў Берліне, быў запрошаны туды і ў маі 2005-га — на ўрачыстасці з нагоды юбілею Вялікай Перамогі. І аказалася: Марат Фёдаравіч сярод лідараў-міратворцаў Еўропы — адзіны ўдзельнік Другой сусветнай...

Вядома ж, цікавасць да пасланца з Беларусі была асаблівай. Ягорава далі слова першаму, прычым без рэгламен-

ту. І ён “у сяброўскай бяседзе” расказаў пра сваё бачанне надзённых праблем вайны, міру. Даў па тэлефоне інтэрв’ю газеце “Юнге вельт”, і назаўтра ж яно было апублікавана. А потым яго папрасілі выступіць з дакладам ва Універсітэце імя Гумбальдта: на другі дзень там збіралася грамадская эліта Берліна з нагоды 60-годдзя вызвалення Германіі ад фашызму. “У мяне была тая ноч — як перад боем... — згадвае з усмешкай Марат Фёдаравіч. — Увогуле я заўсёды гавару без паперкі. І планчык толькі накідаў: што за чым гаварыць, лічбы, прозвішчы — каб па-

мяць не перагружаць... Выступаў хвілін трыццаць, і было гэта адно з самых складаных маіх выступленняў”. Ён з вайны ведае: ступіць на чужую тэрыторыю — яшчэ не значыць заваяваць сэрцы. І таму шукаў словы, каб крануць лепшыя струны нямецкай душы, наладзіць мост паразумення між народамі. Менавіта з майскіх падзей 45-га і пачаў. “Я сказаў, што прадстаўляю ўвесь савецкі народ і войскі, што прыйшлі тады ў Берлін не як акупанты — як пераможцы. І першае, што

Марат Ягораў

нам трэба было зрабіць у разбураным, спаленым Берліне — аказаць дапамогу простым людзям: галодным, халодным... І мы зварылі ім кашу, і вывезлі на плошчы паходныя кухні. → Стар. 2

ПАБРАЦІМЫ

Рабілі ўсё для Перамогі...

У ліку сотняў ветэранаў Казахстана, якія атрымалі да Дня Перамогі віншаванні ад Прэзідэнта Аляксандра Лукашэнкі, — і была ўдзельніца баёў за вызваленне Беларусі Бібінур Тынысбекава

На пачатак Вялікай Айчыннай Чырвоная армія несла вялікія страты, і было прынята рашэнне аб мабілізацыі жанчын. Яны праходзілі хуткую падрыхтоўку і — на франты: медсёстрамі, сувязісткамі, снайперамі, лётчыцамі, авіятэхнікамі, зенітчыцамі... Гэта было адметнае пакаленне патрыётаў, якія не былі “Чаму я?”. Яны заўсёды пыталі: “Чаму не я?”. Многія з іх не задумваліся, што рабіць, калі Айчына ў небяспецы. Патрыятызм загадваў: “На фронт!”. Да канца вайны было мабілізавана амаль 800 тысяч жанчын, у асноўным дзяўчаты, якія толькі скончылі школу і якія-небудзь курсы.

І сёння ветэраны падзяляюць сваё жыццё на тры этапы: “да вайны”, “ваенны” і “пасляваенны”. Бібінур Тынысбекава, як і тысячы яе равеснікаў, імкнулася на фронт. А як жа інакш: камсамолка, дачка афіцэра Чырвонай арміі, выпускніца... Прычым яна не проста марыла. Хадзіла на курсы медсясцёр, сувязістаў, стралкоў — вучылася ўсёму, што можа спатрэбіцца на фронце. І вось Бібінур залічаюць у школу сяржантаў на курсы авіятэхнікаў, там яна асвойвае яшчэ спецыяльнасці радыста, вадзіцеля. Пасля — франты: Паўночна-Заходні, Трэці Беларускі, Прыбалтыйскі. Цяжкасцяў сербанула, разам з іншымі дзяўчатамі-авіятэхнікамі, гаворыць, “не дай Бог нікому”... І кожны самалёт правяралі перад вылетам, і падвешвалі ўручную цяжкія бомбы. Прычым у любое надвор’е, у мароз, дождж, снег... Адказнасць велізарная: машына ў любы момант павінна быць гатова да бою. А вярнуўся самалёт з задання — яго тут жа рамантавалі, “залізвалі” раны на зямлі. І лётчыкі былі бадай што іх равеснікі, амаль хлапчукі (памятаеце фільм “У бой ідуць адны старыя”?). А як страшна было губляць прама на вачах сваіх сяброў-таварышаў... Праводзіш у неба — і ніколі не ведаеш, ці вернецца жывым экіпаж. → Стар. 2

ПЕРАМОЖЦЫ

Вайна і мір Марата Ягорава

(Заканчэнне.

Пачатак на стар. 1)

Але напалоханья гебельсаўскай прапаганды людзі баяліся, што мы іх будзем трупіць. І тады нашы кухары дэманстравалі бралі — і елі тую кашу. А першымі, хто адважваўся падысці бліжэй, былі дзеці. Яны знайшлі нейкія чарапкі, каструлькі і пайшлі да нас... Гэта была моладзь. Гэта былі пасланнікі міру, будучыня Германіі, вашы народныя дыпламаты..." І тут з залы ўсхваляваныя вокліч: "Я была сярод тых дзяцей..."

Дзесяць разоў яго сардэчную прамову — пра больш страты сяброў і цяжкі вопыт вайны, пра велізарныя разбурэнні, якія бачыў на шляху ад роднага Севастопалю, абараняючы Каўказ, вызваляючы Украіну, Беларусь, Польшчу, пра рух у абарону міру і небяспеку паўзучай "мілітарызацыі свядомасці" людзей — перапынялі апладысментамі. Доўга не змаўкалі яны і калі Ягораў завяршыў даклад словамі паэта Назы-

ма Хікмэта: "Калі я свяціць не буду,/ Калі ты свяціць не будзеш,/ Калі мы свяціць не будзем/ — Хто ж тады разгоніць цемру?"

Хто ж тады?.. Тысячы людзей па свеце пашыраюць ідэю міру, добра, згоды. Сябрам Марата Ягорава, напрыклад, быў пісьменнік, аўтар "Аповесці пра сапраўднага чалавека" Барыс Палыва, а 12-ы чэмпіён свету па шахматах Анатолий Карпаў, які з 1992 года ўзначальвае Міжнародную асацыяцыю Фондаў міру, лічыць яго сваім духоўным бацькам. Пасябраваў Марат Фёдаравіч і з сынамі аднаго з салдатаў вермахта, які загінуў у вайну на Віцебшчыне. Ягораў папрасіў калега, каб дапамаглі Іганесу Ціле з горада Каршэнбройх, што ў Паўночнай Рэйн-Вестфаліі, знайсці магілу бацькі. "Вялікі груз на душы, адчуваю адказнасць за бацьку... Паверце, ён быў добрым чалавекам, сам ні стрэлу не зрабіў..." — як апраўдваўся нямецкі выкладчык, калі яны сустрэліся ў

Мінску. І запытаў у Ягорава, чым можа быць карысным для Беларусі. "Дапамажыце нашым дзецям..." — прапанаваў Ягораў, маючы на ўвазе аздараўленне ў Германіі юных жыхароў з прычарнобыльскіх рэгіёнаў.

А да таго, расказвае Марат Фёдаравіч, маскоўскі генерал Варэнікаў, у вайну аднапалчанін старшага сябра Ягорава, адразу пасля Чарнобылю дапамог размясціць у ваенных санаторыях СССР больш за тысячу дзяцей: "Сплаціў даўжок, я ж яму, як вызвалілі Адэсу, дапамог аднойчы ордэн агрымаць". І з сябрам Іганесам яны ўжо шмат зрабілі разам. Ён часта бывае ў Беларусі, прывозячы гуманітарныя грузы. Помніцца Ягорава і сумесны з немцамі "Рэйс міру" ў красавіку 2001-га: ветэраны, моладзь ехалі на аўтобусе з Хатыні на Брэст, Варшаву і далей у Германію. У памяць пра 60-я ўгодкі пачатку Вялікай Айчыннай вайны і 15-я ўгодкі Чарнобылю пад час сустрэч

Марат Ягораў — за рулём франтавога аўтамабіля "Віліса" на парадзе ў Берліне. Май, 2006 г.

усюды высаджвалі "Дрэвы міру". Шчырасцю, адкрытасцю і можна дастукацца да іншых сэрцаў. "Уявіце сабе: заехалі ў беларускі горад — а нам насустрач цэлая чарада дзетак, на трохколавых веласіпедах. Акружылі гасцей, смяюцца, і ўсе дзынькаюць, звяняць сваімі званочкамі... Гэта было выдатна!"

...Дзесяць хлопцаў-равеснікаў розных нацыянальнасцяў з адной кампаніі разам адыходзілі на фронт добраахвотнікамі. Усе як на падбор: спортам займаліся, варашылаўскія стралкі, не пілі і не курылі. Сабраліся апошні раз 1 жніўня 1941-га ў святым для іх месцы,

ля "Помніка затопленым караблям". Яны станавіліся салдатамі, і перад адпраўкай на фронт налілі кожны сабе па шклянцы крымскага віна. "Хлопцы, п'ем паўшклянкі", — сказаў старэйшы, Косця. Адпілі і паставілі. Гэтаксамі і папярсы выкурылі напалову — і паклалі. "І дамовіліся: у вайну не п'ем і не курым, а вернемся — да п'ем і дакурым". Марат стрымаў слова: праз усю вайну — ні грама спіртнога. І франтавыя стограм, і тыгунь аддаваў сябрам, з якімі разам ваяваў.

У Севастопалі яго чакала мама. Яна, настаўніца, назвала яго ў гонар французскага рэвалюцыянера

Жана-Поля Марата. Сын, паранены, вярнуўся з вайны без папярэджання. "Паднімаюся па лесвіцы — а насустрач мама спускаецца, на працу ідзе, — голас у Марата Фёдаравіча становіцца мяккім, прыцішаным. — А тады ж, пасля вайны, усім цікава было: да каго хто прыехаў? Усе вярталіся. І яна да мяне: "Малады чалавек, а вы да каго?..." Уяўляецца, мяне праз чатыры ваенныя гады мама не пазнала! А я гавару з усмешкай: "Да Вас, Таццяна Вялікаяўна..."

А з тых дзесяці севастопальскіх сяброў жывым з вайны вярнуўся толькі ён, Марат Ягораў...

ПАДЗЕЯ

Родных словаў цеплыня

(Заканчэнне.

Пачатак на стар. 1)

А як не парадавацца за "Маланку" з Іркуцка! Самога кіраўніка беларускай суполкі ў Забайкаллі Алега Рудакова, які нядаўна ўшанаваў за падзвіжніцкую дзейнасць медалём Францыска Скарыны, на выставе не было. Аднак і ў Мінск, і ў іншыя гарады па свеце рассялаецца гэта газета — як знак таго, што жывы дух беларускі і на сібірскіх прасторах. На выставе прэзентаваліся і выдавецкія праекты беларусаў Польшчы (там і радыёвяшчанне ёсць па-беларуску), Расіі, Літвы, былі нават беларускія старонкі з "Кабардино-Балкарской правды". Хацелася б, вядома, большай геаграфіі — нашы ж ёсць і за акіянам!

Сённяшні год, як вядома, у Беларусі праходзіць пад знакам якасці. А інфармацыйны камфорт, ці магчымасць атрымаць тэя звесткі, якія цікавыя чалавеку, — таксама адзін з важных паказчыкаў якасці жыцця. Сярод сотняў розных друкаваных выданняў, радыё- і тэлеканалаў — яны

шырока былі прадстаўлены на выставе — а таксама інтэрнэт-сайтаў сваю адметную нішу ў інфармацыйнай прасторы Беларусі займаюць і выданні этнасуполак: газеты ўкраінцаў "Ватра" і "Украінец у Беларусі", паліякаў "Glos znad Niemna", "Авив" яўрэяў, "Міасін" армян, "Айкумена" грэкаў, "Романо лав" цыганоў і шэраг іншых.

На галоўнай пляцоўцы выставы ў першы ж дзень яе работы ўшаноўваліся выданні, журналісты Беларусі "за высокапрафесійнае асвятленне пытанняў міжнацыянальных і міжканфесійных адносін, міжкультурнага дыялогу ў Беларусі і супрацоўніцтва з суайчыннікамі за мяжой". Дыпломы лаўрэатам конкурсу, які праводзяць сумесна Міністэрства інфармацыі і Упаўнаважаны на справах рэлігій і нацыянальнасцяў, уручылі намеснік міністра інфармацыі Лілія Ананіч і Упаўнаважаны Леанід Гуляка. Дарэчы, у ліку пераможцаў конкурсу сёлета, які і летась, — спецыяль-

Ля выставачных стэндаў

ны карэспандэнт газеты "Голас Радзімы" Іван Ждановіч.

Потым ішла жывая размова за круглым столом «Дыялог дыяспар: дыяспара і СМІ», у якой паўдзельнічалі прадстаўнікі Міністэрства інфармацыі і апарата Упаўнаважанага, беларускай дыяспары, этнасуполак Беларусі, журналісты. Адзначалася: сродкі масавай інфармацыі для дыяспар — гэта не проста "знак прысутнасці". Яны дапамагаюць суайчыннікам не адрывацца ад радзімы, адчуваць сябе ў грамадстве, рэалізоўваць паўней культурна-этнічныя патрэбы. Урэшце: са "сваімі" СМІ людзі, адарваныя ад этнічнай радзімы, больш камфортна адчуваюць сябе ў сацыюме. Але дзе браць сродкі на выданні? Як утрымаць іх у канкурэнтных медыя-асяродках?..

Больш падрабязна пра дыялог дыяспар чытайце ў наступным нумары.

Рабілі ўсё для Перамогі...

(Заканчэнне.

Пачатак на стар. 1)

Бібінур з жахам успамінае, як падоўгу і метадычна фашысцкія самалёты бамбілі нашы аэрадромы — ніводзін фільм, кажа, не зможа перадаць той страх, тую жудасць. Ад смерці не ратавалі бліндажы і зямлянкі. Гінулі лётчыкі, сяброўкі Бібінур — авіятэхнікі. У адзін з такіх налётаў і Бібінур была параненая, але падлячылася і вярнулася ў полк. Двойчы мела кантузіі, некалькі разоў абмарожвала рукі-ногі — і зноў, пасля медсанбатаў, вярталася да сваіх. Ці зразумее іх сённяшняя моладзь? Як гэта — ісці насустрач вайне, калі яна нясе смерць? А трэба, разважае субсяседніца, вельмі моцна "прасякнуцца" духам таго часу, калі ўсе спявалі "Прэжде думай о Родине, а потом о себе"...

У свае васемнаццаць маленькая ростам дзяўчына з Казахстана паспела заслужыць ордэны Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны першай і другой ступені. За час вайны Бібінур была памочнікам палітрука роты, камандзірам аддзялення, узвода, камсоргам палка. А вайна для яе скончылася толькі ў ліпені 45-га: тады

яна дэмабілізавалася.

А як жа каханне, пытаюся, ці было яму месца на вайне? Бібінур гаворыць: вядома ж, сімпатыі былі, і "амуры" здараліся, але не так часта, каб рабіць іх галоўнай тэмай, згадваючы пра вайну. Бо гэта быў час калі чалавек канцэнтруецца, збірае сябе "ў кулак". Ва ўсялякім разе, так было ў яе палку. І "загалоўнай"

Бібінур Тынысбекава

тэмай яе вайны была, як ні пафасна прагучыць, тэма любові да Айчыны. І жаданне зрабіць усё для Перамогі. Хто мог — рабіў гэта ўсё на фронце, астатнія — у тыле. І менавіта таму кожны Дзень Перамогі для ветэранаў — нібы пачатак Новага года. І для Бібінур Тынысбекавай менавіта 9 мая пачынаецца і заканчваецца адлік часу.

Пасля вайны яна закончыла інстытут, працавала эканамістам на салідных пастах у дзяржорганах Казахстана, у тым ліку і ў Савеце Міністраў, ініцыявала стварэнне гарадскога Савета ветэранаў Алма-Аты. Раней ветэранка заўсёды была на парадах Перамогі, і пяць гадоў таму ездзіла на юбілей у Астану. А цяпер не ўз'яўна ў сваіх сілах, прымала віншаванні дома, у Алматы. Ёй прыемна, што памятае пра казахстанскіх братоў і сяцёр па зброі, сваіх вызваліцеляў з розных куткоў былога Саюза і Беларусь. Запашалі беларусы на святы і сёлета: яна ж удзельнічала ў баях за вызваленне горада Віцебска. З вялікай удзячнасцю атрымлівае Бібінур Тынысбекава да вялікіх святаў віншавальныя лісты ад кіраўнікоў дзвюх братніх краін: Нурсултана Назарбаева і Аляксандра Лукашэнкі. І, вядома ж, наведвала яе сёлета шмат сяброў, сябровак, сваякоў... А першы абавязковы тост за гасцінным дастарханам — "За Перамогу!" І за тых, хто не дажыў да гэтага галоўнага дня, аддаў за Перамогу свае жыццё...

Раіса Майтанова,
Казахстан

Калі пачынаюцца расповеды пра Сморгонь, то несумненнымі складнікамі ў іх — апазданні пра смаргонскія абаранкі, “смаргонскую акадэмію” і іншага характару экзатычныя паданні. Што ж, сапраўды, смаргонцы былі ва ўсе часіны людзьмі дзезздольнымі, багатымі на фантазію і выдумку.

Знічкі Айчыны

Алесь Карлюкевіч

Адзін з сучасных класікаў пра “акадэмію” вось што напісаў, прысвяціўшы гэтаму аспекту мясцовай гісторыі цэлую паэму: “Забудзь на валацут, / Мець хочаш хоць павець — / За медзь / Скачы, Мядзведзь, / Свой валачы ланцуг!” А калі распачаць расшыфроўку гэтай паэтычнай фармуліроўкі, то варта расказаць пра “мядзведжую акадэмію”. Паверце, была ў Сморгоні і такая навучальная ўстанова. З сучасных паралеляў вышэй яе хіба што толькі “інстытут” Юрыя Куклачова. Але ж там адразу па двух адрасах — у Маскве і за акіянам — вучацца каты і кошкі!.. У Сморгоні — іншая справа: таму і “смаргонская акадэмія”, што ў старажытным паселішчы чарговы яго гаспадары — Радзівілы — заснавалі рамясто дрэўроўшчыкаў мядзведзяў. Існаваў гэты занятак з XVII да пачатку XIX стагоддзя. Са смаргонскімі мядзведзямі пазнаёміліся ў лютым 1708 года нават шведскі кароль Карл XII і польскі кароль Станіслаў Ляшчынскі. Мядзведзяў спярша вучылі танцаваць. Затым — кланяцца ўдзячным гледачам, станавіцца на заднія лапы, выконваць іншыя, не зусім “звярыныя” прыёмы.

...Калі ў 2009 годзе ў Сморгоні адзначаўся чарговы Дзень беларускага пісьменства, мне давялося знаёміць з горадам і раёнам дэлегацыю ўдзельнікаў “круглага стала” “Мастацка літаратура як шлях адзін да аднаго”. У адным аўтобусе — пісьменнікі з Польшчы, Сербіі, Чарнагорыі, Літвы, Расіі, Таджыкістана, Казахстана. Народны паэт Татарстана Рэнат Харыс, які доўгі час быў дэпутатам парламента ў сябе на радзіме і шмат зрабіў для яднання татараў свету са сваімі суайчыннікамі ў Расіі, Казані, і пугаецца ў мяне: “Тут, на Сморгоншчыне, дзе такія культурныя, гістарычныя традыцыі, выдавочна, і цяпер шмат вучоных, асветнікаў, дзеячаў мастацтва?.. Замест адказу я ўступіў у доўгую дыскусію з татарскім паэтам і грамадскім дзеячам. Сморгонь, якая ў пэўныя часы генерывала асветніцкія ідэі, культурныя традыцыі, сёння, зразумела, усяго толькі правінцыя. Няхай і са сваёй памяццю пра яркіх і знакамітых

землякоў. У канцы XVI стагоддзя чарговы гаспадар “смаргонскага двара” пабудаваў тут паперню, дзе рабілі паперу з вадзянымі знакамі і гербам Зяновічаў “Дэспат”. Друкар XVI стагоддзя Якуб Маркус

Сморгонь. Вадакачка

адкрыў пры смаргонскім храме кальвінісцкую школу. Бакалаўры розных навук вучылі дзяцей старажытнагрэчаскай, польскай, лацінскай і старабеларускай мовам, матэматыцы, рыторыцы, антычнай паэзіі і, канешне ж, багаслоўю. Сам Крыштаф Зяновіч быў заўзятым кнігалюбом, па матэрыялах сваіх кніжных збораў напісаў трактат пра палітычныя і побытавыя супярэчнасці паміж віленскім ваяводаю Крыштафам Радзівілам і каштэлянам Іеранімам Хадкевічам. У 1609 годзе Зяновіч прымаў у Сморгоні караля польскага і вялікага князя літоўскага Жыгімонта.

На Сморгоншчыне здаўна цягнуліся да кнігадрукавання, літаратурных заняткаў. Урадженцам старажытнага паселішча з’яўляецца класік яўрэйскай літаратуры Майсей Кульбак. Нарадзіўся 20 сакавіка 1896 года. Настаўнічаў у Сморгоні, Мінску, Вільні. Да 1916 года адносяцца першыя яго публікацыі. Першы зборнік вершаў выдаў у Вільні ў 1920 годзе. Аўтар раманаў “Месія сын Эфроіма”, “Панядзелак” і многіх іншых твораў. Шкада, што Кульбак, як і многія іншыя яўрэйскія класікі беларускага паходжання — па-за агульным шырокім культурным, гісторыка-літаратурным кантэкстам. Выхаваны на рускай класіцы, Маісей Саламонавіч адкрыў у сваёй шматабсяжнай творчасці не меней цікавы свет, чым беларускія празаікі, паэты, драматургі. І працаваў Кульбак якраз ва ўсіх гэтых

Сморгонь. Кірмаш

Сморгонь. Вакзал. 1916 г.

Сморгонь. Віленская вуліца

Сморгонь. Віленская вуліца. Smorgonie. Ulica Wileńska.

Сморгонь. Гандлёвая школа

галінах літаратуры. Творы яго — гэта яшчэ і вопыт яўрэйскага жыцця, веданне Танаха, Талмуда, яўрэйскага фальклору беларускіх мястэчак. І, канешне ж, выразны адбітак смаргонскага жыцця. Чытаў пісьменнік і Арыстоцеля, і кітайскага філосафа Лао Цзы. Калі ў 1928 годзе Кульбак ад’язджаў з Вільні, яго праводзілі словамі пратое, што горад губляе Паэта, перажывалі, ці будзе запоўнены гэты прагал. 29 кастрычніка 1937 года “за сувязь з польскімі разведорганами” вядомага яўрэйскага паэта расстралялі.

Зусім нядаўна — 20 студзеня 2010 года — у Ізраілі памёр паэт Абрам Суцкевер (нарадзіўся ў Сморгоні 15 ліпеня 1913 года). Ізноў жа, можна лічыць, — імя з легенды. Маленства Абрама прайшло сярод дзетак яўрэйў, палякаў, беларусаў, літоўцаў. Сённяшнія біёграфы паэта сведчаць, што з самага дзяцінства хлапчук усе мясцовыя мовы ведаў. А найболей — ідыш і літоўскую. Пасля лёс занёс у Сібір. У Омску — знаёмства з жыццём неведомых дагэтуль кіргізаў-качэўнікаў. І таксама — за-

сваенне новай мовы. Мо перакананне, што ўсё гэта некалі спатрэбіцца, і штурхала хлопчыка ў бясконцы лінгвістычны акіян? Вярнуўшыся з Сібіры, Абрам

знайшоў прытулак у Вільні. У тых ж часы ў горадзе жыў і Майсей Кульбак. Ці сустракаліся?.. Але, выдавочна, уплывы на паэзію Суцкевера яго старэйшы зямляк аказаў істотнае... На пачатку Вялікай Айчыннай Суцкевер разам з многімі сваімі суродзічамі трапіла ў гета. Разам з іншымі пад настаўленымі фашысцкімі кулямётамі капае сабе і таварышам яму... Але лёс усё ж падараваў паэту жыццё. Кулі абмінулі яго. Патрапіўшы пад целамі іншых расстраляных у яму, поўную крыві, Абрам быў крыху і зямлёю прысыпаны. Ды вызваліўся. А пасля, уражаны і пасівелы, ізноў прыйшоў у гета. Хаваўся ў яго сутарэннях. Пісаў і далей вершы. Стварыў паэму “Таямнічы горад”. Адзін з персанажаў — паэт, які і ў гета імкнецца даказаць, што ёсць, існуе прыгажосць. І тым самым выраतोўвае многія душы... Пра Суцкевера дазналіся ў Маскве. Да беларускіх партызан прыслалі самалёт. Народныя мсціўцы здолелі вывесці паэта з гета. У белакаменнай Суцкевер прысутнічае на пасяджэнні Яўрэйскага Антыфашысцкага камітэта. Выступае. Рас-

казвае пра зверствы фашыстаў... Літаратар знаёміцца з Пастэрнакам, Эрэнбургам, іншымі савецкімі пісьменнікамі. Літаратары ўгаворваюць Абрама застацца ў Маскве. Ды ён вяртаецца ў Літву... Сустрэўшы вызваленне ў ліпені 44-га, Суцкевер яшчэ некаторы час жыў і працаваў у СССР. Па-ранейшаму пісаў вершы. Прысутнічаў у якасці сведкі-абвінавучыцы на Нюрнбергскім працэсе. А з 1947 года колішні смаргонец — у Ізраілі. Будзе новаю дзяржаву, працуе рэдактарам літаратурнага часопіса. Увесь яўрэйскі свет чытае яго, Абрама Суцкевера, пранізліва-балючыя вершы.

Смаргоншчына — радзіма спевака Мікалая Лазарава (1905 — 1980), харавога дырыжора, народнага артыста СССР Віктара Роўды (1921 — 2007), скульптара Уладзіміра Церабуна (нарадзіўся ў 1946-м), рускага пісьменніка і кніжнага графіка Якава Тайца (1905-1957), мастака Казіміра Бахматовіча (1808 — 1837), паэта Уладзіміра Някляева (нарадзіўся ў 1946-м)... Не ўсе са згаданых “знічак” пакінулі гэты край. Хтосьці, як, прыкладам, Уладзімір Церабун, шмат зрабіў для ўмацавання яго культурнай прасторы. І мо сапраўды калі-небудзь, з часам, у мяне ў адказ на пытанне, падобнае цікаўнасці татарскага паэта, дадасца яшчэ станоўчых аргументаў?

© В поісках
утрачэннага

Паштоўкі
з калекцыі
Уладзіміра
Ліхадзедава

Пад знакамі рэтра і крэатыву

Старыя аўтамабілі з розных краін, якія саамаходам прыехалі ў Мінск на выставу, прысвечаную 65-годдзю Перамогі, нагадваюць і пра антыгітлераўскую кааліцыю чатырох дзяржаў

Іда Ганчаровіч

Аўто — на любы густ: рэдкія класічныя, унікальныя, калекцыйныя, спартыўныя, вайсковыя, аматарскія канструкцый, спецыяльны і пазадарожны транспарт, усюдыходы... Нязменную ўвагу прыцягвалі масавыя аўтамабілі савецкага часу — паважанага ўзросту, але добра дагледжаныя “Запарожцы”, “Жыгулі” і “Масквічы”. А займальныя апеведы іх уладальнікаў дадавалі да ўражанняў новыя штрыхі. Экспазіцыя “Для тых, хто ведае свет машын”, разгарнулася на трох пляцоўках Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, які, дарэчы, цяпер святкуе 90-годдзе.

На адным са стэндаў я пабачыла рарытэты з чатырох краін, і адразу згадала пра антыгітлераўскую кааліцыю дзяржаў, якая склалася пад час Другой сусветнай вайны. “Сапраўды, вы зразумелі ход маіх думак... — усміхаецца аматар старадаўніх машын Ва-

лерый Шумскі. — Паколькі выстава прымеркавана да 65-годдзя Перамогі, я вырашыў прадставіць “Чайку” ад СССР і тры аўто ад саюзнікаў — Ford Mustang з Амерыкі, Mini з Вялікабрытаніі, Citroen з Францыі”. Ён ахвотна раскавае, што Mini сваім з’яўленнем абавязана егіпецкаму прэзідэнту Гамалю Абдэлю Насеру. Гэта ён у 1956 годзе нацыяналізаваў Суэцкі канал, тады ўзнік ваенны канфлікт, у выніку якога пастаўкі нафты ў Англію рэзка скараціліся, і бензін выдаваўся па талонах. Эканамічная Mini стала “адказам аўтапрама” на выклік часу. У Мінску цяпер жыве машына Mini 1962 года, якая толькі летась прыехала са ЗША. Яна, патлумачыў гаспадар, мае багатую асабістую гісторыю, неаднаразова з добрымі вынікамі ўдзельнічала ў аўтаралі.

Машына Ford Mustang 1965 года адлюстроўвае настрой тагачаснай Амерыкі. Стварэнне “мустанга” — таксама патрабаванне часу: вялікім аўто ўжо цеснавата ў ЗША, “Ферары” — не ўсім

Аўтамабіль архітэктара У.Мацельскага — адзіны такі ў свеце

па кішэні. Вось і з’явілася ў 64-м маленькае спартыўнае аўто з магутным рухавіком і даволі нізкім коштам. А Citroen 1966 года найперш асацыюецца з французскім прэзідэнтам Шарлем дэ Голем. Менавіта такі аўтамабіль уратаваў яму жыццё 22 жніўня 1962 года: тады ён ехаў з жонкай на “Сітраене”, і машына была абстрэліяна. Дзякуючы асабістым канструкцыям яна ўцалела, як і генерал.

Вось і “Чайка” з 1986-га: іх рабілі на Горкаўскім аўтазаводзе, гэта адзін з нямногіх савецкіх аўтамабіляў прадстаўнічага класа. У салоне ГАЗ-13 ёсць месца на сем чалавек. На “Чайках” ездзілі вялікія начальнікі: кіраўнікі міністэрстваў, першыя сакратары рэспубліканскіх кампартый, паслы СССР у замежных краінах. І вельмі рэдка новы аўтамабіль трапляў у прыватныя рукі. Напрыклад, у падарунак ад

Мікіты Хрушчова “Чайку” атрымалі Міхаіл Шолахаў, Галіна Уланава і Фідэль Кастро. Усе машыны былі чорнага колеру, за выключэннем белай “Чайкі”, падаранай Валянціне Церашковай.

А якія цікавыя людзі, гэтыя рэтрааматары! Скажам, Сяргей Хіоні, які прадстаўляў аўтамабіль ГАЗ-22 (універсал), 1967 года выпуску, лічыцца адным з лепшых у краіне “рэаніматараў” машын, спецыялізуецца на рэстаўрацыі савецкай тэхнікі. Такіх машын няшмат захавалася, і пераважна ў “дабітым стане”. Бо яны амаль не траплялі ў прыватнае карыстанне, хіба што вядомаму цыркавому артысту Юрыю Нікуліну прадалі такі “газік” — перавозіць аб’ёмны цыркавы рэквізіт.

Шмат пытанняў было да Алега Левэ: ён уладальнік “транспарцёра пярэдняга краю” ЛУАЗ-967, які зняты з вытворчасці пад час са-

вецкай перабудовы. А для чаго лябёдка? Аказваецца, прызначалася машына, каб вывозіць раненых з поля бою, а лябёдка — зацягваць у кузаў насілі з раненымі. Гэта яшчэ і аўтаамфібія: пры патрэбе пройдзе невялікія водныя перашкоды. Набыў рарытэт дацэнт медуніверсітэта з Гродна пасля 1991 года, калі старую тэхніку распрадавалі з вайсковых складоў. Вядома ж, прыйшлося ўкласці і часу, і сродкаў у рэстаўрацыю.

А ў архітэктара Уладзіміра Мацельскага праблем з рэстаўрацыяй старых частак аўто пакуль няма: яго самаробная машына адметнай маркі “MatB” зіхаціць, як новая цацка. Бо нарадзілася толькі сёлета. Прычым шлях ад задумы да выезду з гаража майстар пераадолеў за тры гады, на пачатку мая паспяхова прайшоў рэгістрацыю ў Дзяржаўтаінспекцыю.

Яны — з партызанскага краю

Роберт Нацкі

Выхадцы з Палесся на сваім з’ездзе ў Польшчы з удзячнасцю згадвалі пра подзвігі сваіх землякоў

Трэці з’езд выхадцаў з Палесся праходзіў у польскім Бялкуве (Любускае ваяводства) у святочныя дні, 8-9 мая, і атмасфера яго асвятлялася згадкамі пра векапомны час. Да таго ж палешукі з цікавасцю знаёміліся з фотаэкспазіцыямі “Партызанскае супраціўленне ў Беларусі” і “Маладая Беларусь”, падрыхтаванымі па матэрыялах БЕЛТА. У якасці пачэснага госця на з’ездзе быў генеральны консул Беларусі ў Гданьску Руслан Есін.

Генконсульства Беларусі ў Гданьску сумесна з пасольствам Беларусі ў Польшчы падрыхтавалі культурную праграму для ўдзельнікаў і гасцей з’езда, усіх жыхароў гарадка. У Бялкуве выступілі фальклорныя калектывы “Светач” з Гомеля і “Рада” з Мінска. Быў і стэнд, прысвечаны турызму і санаторна-курортным установам Гомельскай, Мінскай і Магілёўскай абласцей.

Удзельнікі з’езда, выхадцы з Беларусі ўсклалі кветкі і вянкы да помнікаў савецкім і польскім салдатам, якія загінулі пры вызваленні Любускага ваяводства. Дарэчы, цяпер гэты рэгіён з’яўляецца партнёрам Гомельскай вобласці.

СУСТРЭЧЫ

Па шляху з Парыжа ў Чашнікі

У творчасці мастачкі Вольгі Дзёмкінай спалучыліся беларускія і французскія традыцыі

Адам Мальдзіс

Яна пабывала ў рэдакцыі “Голасу Радзімы” двойчы: пасля прылёту з Парыжа ў Мінск і перад адлётам, пасля выставаў на Віцебшчыне. Пра Вольгу Дзёмкіну ўпершыню я пачуў у канцы 70-х. Тады на выставах захапляліся яе габеленамі па матывах беларускай гісторыі — “Песня з мінулых стагоддзяў”, “Рэха”. Былі водгукі ў друку: арыгінальна, таленавіта! Шырока вядомай яна стала пасля Чарнобылю, калі па выставах прайшлі яе творы з красамоўнымі назвамі “Чорная быліна пра ненароджаных дзяцей Палесся”, “Узыходжанне”, “Зорка Палын”, “Крыніца часу”. А яшчэ па эскізах Вольгі Дзёмкінай шліся

касцюмы для “Песняроў”, “Купалінак”...

Потым нечакана мастачка як бы знікла з нашага “культурнага поля”, і зноў пра яе пачуў я толькі год праз дзесяць у Парыжы. У пасольстве мне паказалі вытканы ёй і падараваны габелены. Вольгу называлі “паслом добрай волі”, прадстаўніцай нашай культуры ў Францыі і найперш у Ліёне, горадзе пры Альпах, у якім яна жыве. Перад кожнай сваёй выставай, а іх у год бывае да пяці, бярэ мастачка ў пасольстве для распаўсюду літаратуру, апавядае гасцям пра Беларусь.

І вось яна прыходзіць у рэдакцыю разам са старшынёй Таварыства “Беларусь-Бельгія” Тамарай Антановіч, за кубкам гарбаты ахвотна дае міні-інтэрв’ю.

— Вольга Васілеўна, першае пытанне не абмінеш: як вы аказаліся ў Францыі? Вам жа і тут працавалася няблага. У замежных выставах удзельнічалі, габелены ахвотна куплялі музеі і калекцыянеры...

— Паклікаў у Францыю голас сэрца.

— І хто ж ён, ваш выбраннік, калі не сакрэт?

— У замежных каталогах маіх выставаў сакрэт даўно раскрыты. Гэта скрыпач і кампазітар Жорж Пасо. Сустрэліся мы на выставе ў Парыжы, а на чацвёрты дзень знаёмства ён зрабіў мне прапанову аб мар’яжы.

— Значыць, па слядах Надзеі Хадасевіч пайшлі: паехала яна ў Парыж, пазнаёмілася там з мастаком Фернанам

Лежэ — і стала Хадасевіч-Лежэ. У родны Зембін, на Барысаўшчыну, пасля вайны свае творы прывозіла, копіі сусветных шэдэўраў... А вы што на Радзіму прывезлі? Выстава плануеце?

— Так, дзве: у Чашніках і Новалукомлі. Мяркую там, на радзіме, у музеі Красналуцкай сярэдняй школы, партрэты сваіх бацькоў пакінуць. А з навінак прывезла тканы партрэт Уладзіміра Караткевіча — мы ў яго Год уступілі, ды і сам ён родам з Віцебшчыны.

І вось па дарозе ў Парыж Вольга Дзёмкіна зноў у рэдакцыі: адлет затрымліваўся ў сувязі з вываржэннем вулкана ў Ісландыі.

— Выставы прайшлі — супер! — дзялілася мастачка радасцю. — Мноства

В.Дзёмкіна і прэзідэнт Міжнароднай Акадэміі Лютэс І. Сімон

гледачоў, прытым вяскоўцаў. Віцебскае духавенства арганізавана прыехала. Я паказвала свае творы пра вандроўкі ў Альпы, Парыж, на Тайланд. Гаварылі ледзь не з усімі па-беларуску.

— Беларускае мова жыве і на старонках пакінутых вамі каталогаў вашых замежных выставаў — я прагледзеў іх... Аказваецца, у Францыі да вашых габеленаў і бацікаў дадаліся жываліс, афармляеце кнігі. Фарбы сталі больш яркімі, да беларус-

кіх традыцый далучыліся ўплывы французскага імпрэсіянізму. Адчуваецца творчы ўзлёт!

— І абавязкова адзначце, што ўсюды, дзе б ні была, падкрэсліваю: я — беларуска, не расстаяю з беларускім пашпартам. Усё раблю дзеля таго, каб людзі больш ведалі пра Беларусь. Нагадваю ім, што гэта — цэнтр Еўропы, што яна дала Францыі, свету не толькі Марка Шагала і Надзею Лежэ, але і многіх-многіх іншых таленавітых і добрых людзей.